

Última oportunitat, 'amigo'

El papa ja ha estat a Cuba. I Obama i els Stones no s'ho volien perdre. Tots volen veure el socialisme abans que mori. Però com es veu a través dels ulls d'algú que ja l'ha viscut com a ciutadà de la República Democràtica Alemanya?

Jochen-Martin Gutsch
© Der Spiegel

Tenia si fa no 12 anys quan vaig veure Cuba per primer cop. Va ser als anys 80, jo estava assegut en una classe de Berlín de l'est i em mirava un mapa polític del món que hi havia penjat al costat de la pissarra i que estava dividit clarament en dues parts: l'una vermella i l'altra blava. La part de color vermell era la socialista i la de color blau la capitalista. El vermell s'havia estès fins i tot a través de l'Atlàntic fins a Amèrica, l'obscur epicentre de l'imperi-

alisme. Els professors assenyalaven amb orgull una taca minúscula a prop de Miami: Cuba. Allà vivien els nostres germans socialistes. Al Carib.

Més tard la taca vermella minúscula va passar a estar constantment en perill d'extinció. L'any 1992, quan volia anar per primera vegada a Cuba, tothom ja em deia: "Afanya't. La Cuba que coneixem no durarà gaire! La Unió Soviètica acabava de fer el darrer alè i Cuba aniria al darre-re". Perquè això era el que feia el socialisme arreu del món... extingir-se.

Per una sèrie de raons que ja he oblidat no va ser fins 10 anys després que vaig vi-

atjar per primera vegada a l'illa, l'any 2002. Cuba seguia al mateix lloc, intacta. Però una vegada més, tothom deia: "Última oportunitat, *amigo!* De pressa, abans que Cuba deixi d'existir!". Amb el temps, l'extinció de Cuba s'ha convertit en una mena de broma recurrent de la història universal.

Però i ara? Ara sembla que per fi ha arribat el moment. L'últim combat. L'hora de la transformació cubana ja és aquí. Barack Obama hi ha fet una visita històrica, la primera d'un president nord-americà a l'illa des de fa 88 anys. Un senyal més que la Revolució aviat acabarà escolant-se pel desguàs de la història. O potser no?

I fins i tot el papa ja hi ha estat. Però jo penso que a vegades simplement cal esperar. Fins que realment les coses es comencen a moure. El canvi és un procés lent, i Cuba és un país lentíssim. Aquí és impossible arribar tard. Només s'hi pot arribar massa d'hora.

La primera persona amb qui parlo a Cuba és un capitalista. Es diu Darién García, té 38 anys, és cubà, catòlic i una mena de professor. El trobo una tarda en una classe molt austera d'un centre parroquial de la "Iglesia de Reina". La sala és plena de gom a gom. Joves, vells, homes i dones han vingut i no hi ha prou cadires per a tanta gent. Aquí és on García imparteix el curs de formació per a adults: "Com portar un petit negoci".

Ara mateix és molt fàcil fer-se empresari a l'Havana socialista. Només es necessiten dues fotos de carnet i 30 pesos que s'han de portar al Ministeri de Treball per demanar la llicència de "negoci privat". Però al mateix temps també és molt complicat: "El nivell de coneixement és tan baix que a vegades tinc la sensació que estic fent classe a nens", diu García.

En l'actualitat hi ha exactament 211 activitats comercials privades permeses, ens explica García, entre les quals podem trobar taxistes, propietaris de restaurant, arrendadors d'animals, podadors de palmeres o una llicència per recarregar encenedors. Oficialment aquest nou empresariat rep el nom d'"Actualització del model econòmic". Però per desgràcia ningú no ha explicat als cubans com funciona aquesta actualització. Aquí és on entra en joc Darién García.

El dia abans del curs quedem a l'antiquada oficina del centre parroquial de García. Ell abans treballava com a professor d'economia a la Universitat de l'Havana. Fa dos anys que imparteix cursos d'emprenedoria finançats per l'Església Catòlica. Els cursos son gratuïts i una de les poques ofertes que es pot trobar a l'Havana. L'afluència de participants és tan gran que el localet trontolla. Però tan ràpid com apareixen desapareixen de nou. "Al principi s'apunten 120 persones

al curs. El primer dia en vénen 80. Al cap de tres hores en queden 60 i al final només en són 20".

García creu que aquest fet té dues explicacions. La primera és que "la imatge que molts cubans tenen del capitalisme és de conte de fades", i aclareix: "La que els arriba de les sèries de televisió americanes, de les pel·lícules de Hollywood, dels familiars de Miami. Els envien les fotos del cotxe nou, del menjar de restaurant, de la tele nova. Però ningú no es pregunta què hi ha darrere de tot això o si els familiars han de pensar set dies la setmana en una feina més aviat miserable per aconseguir-ho. La gent aquí creu que Miami és com l'Havana, però amb diners. I aleshores vénen al meu curs i quan els dic que no és tan fàcil acaben decebuts".

M'és molt familiar tot això, penso jo. El capitalisme mai no torna a ser tan *sexy* com quan un se'l mira des del costat socialista. I quan el capitalisme arriba de sobte, un pensa: des de la distància tenia més bona pinta.

Raó número dos? "El negativisme", assegura el Darién. "El 70% de la població va néixer després de la revolució. Tots som fills del socialisme, educats a l'escola socialista. De veritat volem ser capitalistes ara? Homes i dones de negocis?". *Bisneros*, com diuen a Cuba?

Ni tan sols García vol convertir-se en *bisneros*. "Aquí no ensenyo capitalisme de veritat. M'agradaria que el capitalisme fos ètic, just i social. Un capitalisme segons els valors del papa Francesc". Un capitalisme de papa Francesc després del socialisme de Fidel Castro?

No sona gens malament, em dic a mi mateix, mentre torno caminant a l'hotel. Una mena de tercera via. Fa 26 anys que visc al capitalisme però encara no he acabat d'entendre per què hi ha deu mil varietats de iogurt. O per què he d'invertir els meus diners en accions i altres coses perquè els diners "treballin". O per què sempre he de tenir l'ambició de guanyar més i més. O per què, al sistema capitalista, tot gira entorn del creixement. Això fa que el capitalisme resulti molt antipàtic i →

Des d'un punt de vista europeu, la fi del socialisme cubà sembla l'opció més lògica. Però, aleshores, un arriba a Cuba i se n'adona, un pèl desconcertat, que tot està fet un embolic. Potser fins i tot hi ha una raó per la qual la taca diminuta ha sobreviscut tant de temps? Molt més que l'RDA. Potser no és només una conseqüència de la dictadura o una casualitat? Amb aquesta mena de preguntes a l'equipatge vaig emprendre el meu vol cap a l'Havana. Retorn al socialisme.

Potser faig tard. La majoria de periodistes ja fa temps que han escrit la seva història sobre la transformació de Cuba.

CARIB I COMUNISME. Dues imatges de l'Havana que combinen turisme i Carib, Estats Units i Cuba. A sota, Pelayo Terry Cuervo, redactor del diari del partit, el *Granma*. "Potser la revolució a Cuba ha sobreviscut tants anys perquè els comunistes cubans són tan ben plantats i no tenen noms horribles com Erich, Margot o Günter", reflexiona l'autor del reportatge.

→ també immoral. No s'assembla en essència una mica al Donald Trump?

És clar que amb el socialisme tampoc no és gens fàcil. M'allotjo a l'Habana Libre, un vell hotel molt ostentós que va ser inaugurat com a hotel Hilton l'any 1958. Al cap d'uns mesos, Fidel Castro i els seus homes van fer la seva entrada triomfal a Cuba i el Hilton es va convertir, en qüestió de poc temps, en el quarter principal de la revolució. El Fidel Castro va instal·lar-se durant tres mesos a la Suite 224 i des d'allà concedia les seves entrevistes sempre tan desimboltes a la premsa d'arreu del món.

Ara m'estic al pis de dalt, al pis 24. Si Castro encara fos aquí, jo ara podria baixar i fer-li un parell de preguntes molt educadament, com per exemple, per què no funcionen els ascensors socialistes?

L'hotel té sis ascensors. Actualment tres són fora de servei. A vegades fins i tot quatre. I així és com cada dia he d'esperar que arribi l'ascensor com qui espera que arribi el messiàs: de 20 minuts a mitja hora, cada dia, diverses vegades.

L'hotel també disposa d'internet a cinc dòlars per hora. La connexió és tan lenta que a vegades em vénen ganes de donar-li un bon cop de puny al portàtil. Però necessito internet. Em dirigeixo a la recepció de l'hotel per comprar un abonament d'internet. Però en comptes de donar-me accés a la xarxa, em donen un tiquet que he d'entregar en un centre de negocis. Allà una dona amb cara d'avorriment em dona dos tiquets més que he de signar, qui sap per què, i que després s'arxiven en una carpeta plena de tiquets i per fi, després de tantes voltes, em donen un quart tiquet amb el codi per accedir a internet.

Això és el socialisme cubà, acabo pensant: esperes i tiquets. Estancament i burocràcia. Et xucla l'energia dels ossos, i començo a sentir una sensació d'impotència, com la que sentia a l'RDA, que pensava que ja havia oblidat: esperar que et donin un cotxe, una taula al restaurant, carn a la carnisseria... Esperar un futur en què tot serà millor.

En aquest estat de desmoralització em reuneixo amb Pelayo Terry Cuervo, cap de redacció del *Granma*, el diari més popular del país. *Granma* era el nom del vaixell amb el qual Castro i la seva tropa van arribar a Cuba. El diari *Granma* (en català 'àvia'), és, però, sobretot, "l'òrgan oficial del Comitè Central del Partit Comunista Cubà" i d'aquesta manera un bon estri per mesurar la voluntat de canvi al nucli del partit.

El Pelayo Cuervo té 49 anys, i quan entres al seu despatx tens la sensació d'entrar en un museu de la revolució. S'hi poden apreciar, entre altres coses: un enorme retrat del Che Guevara sobre un fons de flames, fotos emmarcades de Fidel Castro, una citació de l'any 1958 gravada a la paret, en la qual Castro jura que lluitarà contra els americans, i una butaca blanca de cuir giratòria.

"És la Butaca del Fidel", diu Terry Cuervo, "Sempre seia aquí. Abans venia cada dia a la redacció". "Abans?", pregunto. "Fins a mitjan anys 90".

Ens quedem palplantats davant de la butaca com si fos un fantasma. Fidel Castro encara és autor ocasional al diari *Granma*. L'última cosa que va escriure és que no confia en els americans. Terry Cuervo tampoc no es refia dels americans, però sí que és partidari de l'apropament. "Les noves relacions amb els EUA són la prova que la resistència del poble cubà no va ser debades", aquest és el seu punt de vista.

El *Granma*, amb una tirada de 500.000 exemplars i una extensió de vuit pàgines, ja té 50 anys d'història, i durant tota la seva existència l'objectiu sempre ha sigut clar: defensar la revolució i les seves conseqüències. Però, més recentment, el

diari també té un nou propòsit, fins ara desconegut: el de retratar de manera fidel la societat, amb les seves esclatxes i els seus defectes.

Una mica seguint l'exemple de Raúl Castro, Terry Cuervo també ha ideat un pla de reforma que es pot resumir en dos conceptes: més sinceritat i més debat. Terry Cuervo agafa una carpeta i en treu una carta d'un lector. Cada any els lectors envien al voltant de 10.000 cartes a la redacció. Normalment es tracta de queixes sobre el dia a dia socialista. Algunes d'aquestes cartes es publiquen cada divendres en un apartat del diari destinat a cartes dels lectors. "Aquestes queixes les envio al Ministeri d'Agricultura", m'explica el Pelayo amb la carta encara a la mà, "es tracta d'un problema d'aprovisionament. Els del ministeri tenen 60 dies per respondre-hi. I si no arriba cap resposta

satisfactòria, el que fem és comentar el cas al diari. És una novetat que he introduït jo".

Terry Cuervo també vol més debat al seu diari. "Si hi ha cap tema de debat a la societat, s'ha de poder llegir a les nostres pàgines". L'equip de redacció del *Granma* ja resulta sorprenent per si mateix. Normalment, el que es podria pensar quan es tracta d'un diari de partit és que la redacció semblés una residència de la tercera edat. Però res més lluny de la realitat, a les oficines estretes de la redacció del diari hi ha molts redactors d'entre 25 i 40 anys, i la supervisora d'articles, que es diu Amelia Duarte de la Rosa, sembla una model fotogràfica. Potser la revolució a Cuba ha sobreviscut tants anys perquè els comunistes cubans són tan ben plantats i no tenen noms horribles com Erich, Margot o Günter com a l'antiga RDA

alemanya, sinó que es diuen per exemple Amelia Duarte Rosa, com si haguessin sortit d'una novel·la.

Amb tot aquest trasbals gairebé m'oblido de fer l'última pregunta: "Senyor Cuervo, vostè què creu que volen els cubans realment? Una renovació del sistema o la seva abolició?" "El 95% dels cubans ens fa costat" és la resposta de Pelayo Terry Cuervo, el redactor en cap. I jo em pregunto, si de veritat ho creu o s'ho vol creure.

Després pugem a l'arxiu del *Granma*, a un món que fa una olor mústia i de pols, on els nous temps que corren semblen una cosa tan llunyana com la lluna. On hi ha cinc milions de negatius en calaixos de fusta vells. En alguns només veuen tres noms curts: Fidel, Raúl, Che.

De sobte vaig entendre com n'eren de profundes, les arrels. Fidel, Raúl, Che. Presentis i ben arrelats durant tota la vida de cada cubà, tant si els hi volia com si no. Tant si creia en el socialisme com si no hi creia. I això ha sigut així des del triomf de la revolució, ja fa ni més ni menys que 57 anys. En aquells temps Dwight D. Eisenhower era el president dels Estats Units. Konrad Adenauer era canceller a Alemanya. Fritz Walter jugava a futbol. I els Beatles encara no existien. Fa 57 anys: Fidel, Raúl, Che. Ja hi eren, sempre hi han sigut. I ara? Què o qui toca ara?

De moment ha vingut Barack Obama. En una visita de cap d'Estat històrica. Un president nord-americà a l'Havana. De fet, dit així costa molt d'imaginar. Sona gairebé tan surrealista com l'arribada a la lluna. El Raúl Castro té 84 anys i el Fidel Castro en té 88; han sobreviscut a deu canvis de president als Estats Units. I ara és el torn de l'onze per signar la pau.

Per descomptat que hi ha americans que ja fa molt temps que són a l'illa, un petit contingent capitalista: els agents immobiliaris. Es passen el dia asseguts a les seves oficines o es passegen pel centre històric de la ciutat amb els ulls ben oberts a la recerca d'ofertes i cartells de "se vende" penjats a les portes.

L'Havana és una runa del comunisme, podrida, que cau a trossos, en un estat deplorable. Una ciutat plena de cases mig enderrocades on viu gent, amb cables d'electricitat despenjats pertot arreu, carrers sencers que sembla que estiguin a punt d'ensorrar-se... I què? Els agents immobiliaris ja s'ensumen el gran futur de la ciutat i pensen: oh! quines cons-

→ truccions colonials tan increïbles! És hora d'invertir! Un parell d'anys més i l'Havana serà un lloc d'ensomni! Jo també he notat com se m'encenia la bombeta. Un pis aquí? Segurament ara és molt barat, però més tard tot s'encarirà. A Berlín també es podia comprar pisos als anys 90. Tan aviat com un fa un viatge al socialisme, li torna de sobte l'instint capitalista.

A l'Havana Casas, prop del centre, trobo el Joel, de 33 anys, que porta una samarreta de màniga curta i unes sabetilles Converse velles. Tal com va vestit, sembla un estudiant, però des de fa uns mesos és oficialment agent immobiliari, després d'haver superat formació de curs en format vídeo de 10 hores en un canal americà.

I com va el negoci, Joel?

"Molt bé. Molts americans volen comprar de pressa, abans que el mercat no es posi pels núvols. I els europeus volen comprar de pressa, abans que els americans ho comprin tot". Vaja, sembla que la cursa contra rellotge ja ha començat. I això que, de fet, encara no hi ha un mercat com a tal. Per llei, els estrangers no poden comprar immobles a Cuba. Però feta la llei, feta la trampa.

Els estrangers es busquen un testafarro que sovint és una dona, l'amant cubana. Pot succeir, que després d'haver efectuat la compra, l'amant cubana decideixi de manera espontània que ja no sent el mateix per l'home estranger i que el deixi a l'estacada. I així és com ella acaba amb una bonica nova propietat i l'estranger acaba amb uns quants diners menys al banc.

I aquest escenari hipotètic no espanta als compradors? El Joel arronsa les espatlles i m'explica: "Ahir va venir un americà que volia comprar alguna cosa sens falta i em va preguntar si volia ser el seu testafarro. No és una bogeria? No m'havia vist mai de la vida, no em coneixia de res però estava més que disposat a posar-me un feix de bitllets a la mà sense pensar-s'ho".

ELS HEREUS DEL MAFIÓS MEYER LANSKY HAN DECLARAT QUE ELS AGRADARIA RECUPERAR EL RIVIERA

És fàcil ensumar la cobdícia. L'ona que podria arrasar l'illa... i és que no es tracta d'unes quantes cases o pisos. Al final la qüestió és: a qui pertany la terra?

Després de la revolució el Fidel Castro va nacionalitzar totes les empreses estrangeres a sòl cubà, entre les quals hi havia gegants americans com Texaco, Coca-cola, United Fruit o General Motors. Però aviat aquestes mateixes empreses o els seus successors tornaran a tenir les portes obertes. I també hi ha altres vells coneguts que ja comencen a moure fitxa, per exemple els hereus del gran gàngster Meyer Lansky van declarar fa poc que els agradaria recuperar l'hotel Riviera, que als anys 50 era on es confinava la màfia, al passeig marítim de Malecón.

El Joel em recomana que compri alguna propietat al centre històric de l'Havana. Però quant costa això? "Estil colonial, en bon estat i 100 metres quadrats? Al voltant de 100.000 dòlars".

En podria treure profit com a apartament per llogar durant les vacances, em dic a mi mateix. Ara a tothom li ha agafat la dèria per Cuba. El turisme a l'illa va créixer un 20% només l'any passat. L'Havana acabarà petant, de tan plena com és. Airbnb ja s'ha instal·lat a la capital, i dels famosos ja ni en parlem. La Beyoncé ja va ser a l'Havana. I la Rihanna. I la Katy Perry. I el Jay-Z. I els Rolling Stones. I aviat el Karl Lagerfeld presentarà la seva nova col·lecció aquí. Alta costura entre les runes del socialisme. Paris Hilton. I en Pierce Brosnan també. Ah, i en Thomas Oppermann. Però qui és aquest?

Thomas Oppermann, cap de fracció de l'SPD al Parlament alemany, me'l trobo assegut a la impressionant terrassa del restaurant La Guarida. A la butxaca del seu polo negre hi porta un cigar cubà. Oppermann acaba de passar per Mèxic i ara passa uns dies a l'Havana però no acaba de quedar clar per què. Suposo que per fer-se una impressió del país.

Per aquest motiu l'ambaixada alemanya a Cuba ha organitzat un sopar en societat i ara aquí som tots, bevent daiquiris. "Oh Cuba...", diu Oppermann mentre fa un altre glop de daiquiri i es mira la ciutat, que sembla un mar de runes. Oppermann no s'havia imaginat que fos tan desastrós. "Sembla Sarajevo després de la guerra", afegeix afligit.

Però primer toca menjar. Al restaurant, Oppermann es posa al dia de la situació

cubana. "S'han produït moltes detencions últimament, oi? Presoners polítics?". Però ja arriben els plats i la beguda.

El vice-canceller Sigmar Gabriel també acaba de visitar l'Havana. Juntament amb una delegació econòmica formada per la famosa classe mitjana alemanya. La raó de la visita era fer inversions.

"Ah, el mercat cubà...", replica el Thomas, "és que és molt reduït encara... Però quanta gent hi viu, a Cuba?". Onze milions diu un treballador de l'ambaixada. Fins i tot la petita RDA en tenia més.

I aleshores se'n va la llum. Una caiguda del subministrament que afecta la ciutat sencera. "Bé... Tampoc no és que això passi cada dia...", diu Oppermann. Canvia de tema i comença a alabar els plats. "Oh mare meva, quines delícies! Com es diu aquest restaurant?". S'encenen les espelmes a les taules i Oppermann passa a explicar, desfent-se en lloances, la seva última escapada en un antic taxi cubà, un Chevy o Buick de l'any de la picor.

I mentre Thomas Oppermann explica les seves batalletes, un se'n comença a adonar... en realitat ell tampoc no deixa de ser un turista. Com tots els altres turistes. I és que a Cuba tampoc hi ha gaire cosa a fer des d'un punt de vista polític. El mercat cubà? Una broma. Però Cuba té una mena de significat nostàlgic: com a

trofeu especialment bonic a la vitrina del guanyador de la Guerra Freda.

Les lluites importants fa temps que es van mudar a altres territoris. Síria, Iraq, Rússia, Ucraïna, la UE, l'Estat Islàmic, el terrorisme, els refugiats. Cuba és en comparació i teràpia vingut a menys. Un parc juràssic del socialisme, que ara tots vénen corrents a veure de por que no se l'empassi el temps.

Probablement, i aquesta és la ironia de la història, ara mateix el socialisme cubà és més popular que mai. I si fos pels turistes, es podria quedar tot com està ara mateix. Quan un viatja a Cuba, emprèn un viatge a un passat tranquil i clar, que sempre és igual, sense canvis ni sobresalts. Sense nous fronts ni crisis. I amb prou feines hi ha internet. No és meravellós?

Ara Oppermann es vol fumar un dels seus cigars cubans. I al restaurant, de sobte hi comença a haver agitació. Els cambriers corren com bales d'aquí cap allà. "Què passa ara?", preguntem a la sortida. La Carolina de Mònaco ha arribat, ens responen. És de bojós. Fins i tot l'alta noblesa europea ara ve de vacances als vestigis del socialisme.

L'últim dia de la meva estada a l'Havana el passo al Museu de la Revolució. Allà puc veure el telèfon d'or d'en Batista. Aquesta història em va impressionar molt quan era petit: el dictador Batista, que va

manar a l'illa fins a l'any 1958, tenia un telèfon d'or!!! (Al Berlín de l'Est era complicat l'accés als telèfons...). Ara que estic davant del telèfon veig que només és un telèfon de plàstic vell que sembla pintat.

Em passejo per tota l'exposició i és una mica depriment. A les vitrines hi ha articles de diari groguencs i fotos en blanc i negre amb inscripcions a sota.

També hi ha un parell de sabates i un cinturó del Fidel Castro exposats: "El cinturó ensangonat del Jorge Delgado, que va caure a la batalla del 17 d'abril de 1961". El vent s'escola a través de les finestres trencades mentre una treballadora del museu fa una becaina. Al Museu de la Revolució, la revolució és morta. Fins i tot es pot comprovar la data de defunció: l'exposició acaba amb una foto de maig de 1991. "Fidel i Raúl Castro saluden els combatents internacionals triomfants que tornen cap a casa".

José Pérez Quintana, el director del museu, un home de 55 anys que fa cara de cansat, ve a demanar disculpes de seguida. L'exposició va ser concebuda l'any 1988 i des d'aleshores gairebé no l'han renovat. Però aviat tot serà diferent. Pérez Quintana somia un gran futur per al museu, amb animació digital, una sala de teatre i una cafeteria. També vol que s'hi exposin coses noves ben aviat. "El dipòsit del museu és ple de tresors". Per exemple? "Una jaqueta del Che. I cabells i pèls de la barba del Che

REVOLUCIÓ I MUSEU. José Pérez Quintana és el director del Museu de la Revolució. Quintana, com Pelayo o els estudiants de Darién, és una de les claus del socialisme cubà, "habitant d'un regne que cau a trossos, però que almenys és el seu propi regne".

també", diu Pérez Quintana i comença a riure absort. Així doncs, la revolució encara és viva? "És clar!", respon el José. "Una revolució es transforma, però mai no s'acaba!".

I jo penso: segurament, una de les raons per les quals el socialisme ha sobreviscut tant de temps aquí és perquè hi ha homes com José Pérez Quintana. I com Pelayo Cuervo, el cap de redacció. I els estudiants de Darién García, el professor de capitalisme. Habitants d'un regne que s'ensorra, però almenys és el seu propi regne. Durament aconseguit fa 57 anys. El rei ancià encara viu i el futur és incert. Tard o d'hora arribarà el capitalisme. Però costa imaginar que els cubans es converteixin en capitalistes de veritat. Així com tampoc mai no es van arribar a convertir en comunistes de veritat. Aquí es viu sempre en una versió pròpia del gran projecte mundial.

A l'hora d'acomiarar-nos, José Pérez Quintana, el director del museu, em diu: "M'agrada molt Alemanya". I per un instant penso que també li agradaria abandonar el país com a tants altres cubans. Però ell es refereix a una altra cosa. "M'encanten els Scorpions!", afegeix. Li agradaria molt veure'ls en directe. Però en comptes d'això han vingut els Rolling Stones. Tampoc està malament, em diu Pérez Quintana. I aleshores se m'acudeix que, des d'un punt de vista històric, l'arribada de bandes de rock sempre ha sigut un mal presagi per al socialisme en la seva fase final. L'any 1988, Bruce Springsteen va fer un concert a Berlín Oriental, per exemple. Un any després va caure el mur. L'any 1991, Gorbatsxov va rebre els Scorpions al Kremlin, i poc després va caure la Unió Soviètica.

Quina és la seva cançó preferida?, li pregunto a Quintana Pérez. *Wind of change?* Seria un final ben bonic per a aquesta història. Fins i tot massa perfecte. "No, no", em diu Pérez Quintana, que s'acaba d'aturar sota una foto on s'aprecien un Fidel i Raúl Castro molt revolucionaris. "La meva cançó preferida és *Still loving you*". ●

Traducció d'Helena Martínez